

Ειδικό άρθρο Special article

Άσκηση στην ψυχοθεραπεία στο πλαίσιο της ειδικότητας στην ψυχιατρική παιδιών και εφήβων

I. Τσιάντης,¹ J. Piha,² D. Deboutte³

¹Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ιατρικών Ειδικοτήτων, Τομέας Παιδικής και Εφηβικής Ψυχιατρικής,

²Πανεπιστήμιο of Turku, Finland

³Πανεπιστημιακό Κέντρο Παιδικής και Εφηβικής Ψυχιατρικής, Πανεπιστήμιο Antwerp, Βέλγιο

Ψυχιατρική 2008, 19:248–253

Στην εργασία αυτή παρουσιάζονται οι κατευθυντήριες οδηγίες για την ψυχοθεραπευτική άσκηση των ειδικευομένων στην ψυχοθεραπεία της Παιδοψυχιατρικής και Ψυχιατρικής Εφήβων όπως έχει εγκριθεί από τον κλάδο Παιδοψυχιατρικής και Ψυχιατρικής Εφήβων της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ιατρικών Ειδικοτήτων. Ο στόχος της ψυχοθεραπευτικής άσκησης στην ειδικότητα της ΠΨΨΕ είναι να παρέχει εκπαίδευση ώστε να ευαισθητοποιηθεί ο ειδικευόμενος ανάλογα με τις προδιαγραφές που ισχύουν σε κάθε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ένα ή όλους τους κυρίως ψυχοθεραπευτικούς τύπους. Δηλαδή στην Ψυχαναλυτική/Ψυχοδυναμική ατομική ψυχοθεραπεία, τη γνωστική συμπεριφορική ψυχοθεραπεία, ή στη θεραπεία οικογένειας. Η ψυχοθεραπευτική άσκηση περιλαμβάνει τα εξής τρία στοιχεία: (α) εξοικείωση με τα θεωρητικά μοντέλα, (β) ατομικές δεξιότητες και γνώση των τεχνικών, (γ) επίγνωση από το θεραπευτή της προσωπικής εμπειρίας ζωής του, τα οποία και περιγράφονται συνοπτικά για κάθε θεραπευτικό τύπο. Περιγράφονται επίσης τα εξής: (α) Η έκταση της άσκησης για κάθε τύπο και τονίζεται η ανάγκη ατομικής και ομαδικής εποπτείας των εκπαιδευομένων από εκπαιδευμένο ψυχοθεραπευτή παιδιών και εφήβων. (β) Το επίπεδο επάρκειας και τι περιλαμβάνεται σε κάθε τύπο ψυχοθεραπείας. (γ) Η αξιολόγηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Χρειάζεται να τονιστεί ότι η κατάσταση που επικρατεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση αναφορικά με την εκπαίδευση στην ψυχοθεραπεία διαφέρει από χώρα σε χώρα και ότι οι εκπαιδευτικοί πόροι και οι δυνατότητες ποικίλουν στις διάφορες χώρες.

Λέξεις ευρετηρίου: Άσκηση στην ψυχοθεραπεία, παιδική, εφηβική ψυχιατρική, Ειδικευόμενοι.

Το εκπαιδευτικό εγχειρίδιο της ειδικότητας στην Παιδοψυχιατρική και Ψυχιατρική Εφήβων (ΠΨΨΕ) (8 Δεκεμβρίου 2000) από τον Κλάδο της Ειδικότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ιατρικών Ειδικοτήτων, ορίζει ότι η άσκηση για την απόκτηση της ειδικότητας ΠΨΨΕ θα πρέπει να καλύπτουν τη θεωρητική βάση της ψυχοθεραπείας ατόμου και οικογένεια, και επιπλέον να περιλαμβάνουν άσκηση στην ατομική, ομαδική ή οικογενειακή ψυχοθεραπεία σύμφωνα με τις μεθόδους ψυχαναλυτικού/ψυχοδυναμικού, συμπεριφορικού/γνωστικού ή συστημικού τύπου. Το κείμενο αποτελεί συμπλήρωμα του εγχειριδίου για την άσκηση της ειδικότητας στην Παιδοψυχιατρική και Ψυχιατρική Εφήβων και δίνονται συγκεκριμένες οδηγίες για την ψυχοθεραπευτική άσκηση (Log-Book on Training 2000).¹

Εισαγωγή

Οι ψυχολογικοί χειρισμοί των ψυχιατρικών διαταραχών παιδιών και εφήβων καθίστανται αναγκαίοι. Ως εκ τούτου, η ένταξη της τεκμηριωμένης ψυχοθεραπείας στα μαθήματα της ειδικότητας ΠΨΨΕ, μοιάζει επιβεβλημένη.

Στόχοι

Ο στόχος της ψυχοθεραπευτικής άσκησης στο πλαίσιο της ειδικότητας ΠΨΨΕ είναι να προσφέρει μια θεωρητική βάση για την ψυχοθεραπευτική εργασία με παιδιά, εφήβους και τις οικογένειές τους. Ακόμα, η διδακτέα ύλη της ειδικότητας στην Παιδοψυχιατρική και Ψυχιατρική Εφήβων θα πρέπει να παρέχει την απαραίτητη εκπαίδευση ώστε να υπάρχει η δυνατότητα να ευαισθητοποιείται ο εκπαιδευόμενος (ανάλογα με τις προδιαγραφές που ισχύουν σε κάθε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης), σε έναν ή όλους τους τρεις κύριους ψυχοθεραπευτικούς κλάδους:

- Στην ψυχαναλυτική/ψυχοδυναμική ατομική ψυχοθεραπεία
- Στη γνωστική-συμπεριφορική ψυχοθεραπεία, ή
- Στην ψυχοθεραπεία οικογένειας.

Ο παιδοψυχίατρος πρέπει να γνωρίζει τους μη συγκεκριμένους και τους συγκεκριμένους παράγοντες που προσδιορίζουν την αποτελεσματικότητα, την αποδοτικότητα και την ασφάλεια της ψυχοθεραπείας σε παιδιά, εφήβους και οικογένειες.

Η ψυχαναλυτική/ψυχοδυναμική ατομική ψυχοθεραπεία (ΨΨΑΨ) πηγάζει από την ψυχαναλυτικού τύπου σκέψη. Αυτή η μορφή ψυχοθεραπείας εστιάζει στην αλληλεπίδραση μεταξύ των νοητικών και των συναισθηματικών δυνάμεων και στους τρόπους με τους οποίους αυτές επηρεάζουν τη συμπεριφορά. Το ψυχοδυναμικό μοντέλο βασίζεται στην αποδοχή της ύπαρξης ασυνείδητων δραστικών δυνάμεων που ενεργούν στο νου και στην αναγκαιότητα να γίνει προσπάθεια να κατανοηθούν οι δυνάμεις αυτές και να εργάζεται ο θεραπευτής με αυτές σταθερά σε όλη τη διάρκεια του θεραπευτικού έργου. Σκοπός της θεραπείας είναι να ανακαλύψει το παιδί (ασθενής), κυρίως μέσω του υλικού που παράγει παίζοντας, ζωγραφίζοντας και μιλώντας, την υποκειμενικά κατανοηθείσα σχέση που υπάρχει ανάμεσα στα συμπτώματα του παρόντος και στις προηγούμενες εμπειρίες του.

Η γνωστική/συμπεριφορική ψυχοθεραπεία (ΓΣΨ) βασίζεται στη θεωρία της μάθησης, και εστιάζει στη συμπεριφορική, γνωστική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη και λειτουργία του ανθρώπου. Βασίζεται αφενός στην υπόθεση ότι στην ατομική ανάπτυξη και λειτουργία, το περιβάλλον του ατόμου, τα ατομικά χαρακτηριστικά της ιδιοσυγκρασίας και η συμπεριφορά που διαμορφώνεται ανάλογα με τις περιστάσεις αλληλοπροσδιορίζονται, και αφετέρου στο ότι η συμπεριφορά είναι ένα εξελισσόμενο δυναμικό φαινόμενο. Η ΓΣΨ χρησιμοποιεί ένα συνδυασμό τεχνικών, πολλές από τις οποίες βασίζονται στα μοντέλα κλασικής και συντελεστικής εξαρτημένης μάθησης, τα οποία όμως ξεπερνά κατά πολύ στα σύγχρονα ψυχοδυναμικά εκπαιδευτικά προγράμματα της.

Η οικογενειακή ψυχοθεραπεία (είτε πρόκειται για θεραπεία ατόμων/παιδιών, των γονιών τους ή των οικογενειών τους), εστιάζει στο πλαίσιο των διαμορφωμένων σχέσεων, ασχολείται με σενάρια αλληλεπίδρασης και εννοιών και στοχεύει στη διευκλίνηση του ατομικού και διαπροσωπικού δυναμικού στα πλαίσια ενός συστήματος που το βλέπει ως όλο. Η θεραπευτική εργασία μπορεί να περιλαμβάνει συμβουλευτική με ευρύτερα δίκτυα, όπως τους άλλους επαγγελματίες που εργάζονται με το άτομο/παιδί ή την οικογένεια. Μπορεί να πηγάζει από την ΨΨΑΨ ή τη ΓΣΨ.

Η θεραπευτική σχέση

Στην εργασία με παιδιά, εφήβους και οικογένειες, η θεραπευτική σχέση με τον ασθενή είναι κεφαλαιώδους σημασίας. Ο θεραπευτής πρέπει να διαθέτει μεγάλη εσωτερική ευελιξία για να μπορεί να σχετίζεται με παιδιά διαφορετικών ηλικιών, με τους γονείς τους και με τους επαγγελματίες στο καθημερινό κοινωνικό περιβάλλον του, ενώ ταυτοχρόνως να είναι σε θέση να διατηρεί τη δική του ενήλικη ακεραιότητα.

Στοιχεία της άσκησης

Όλα τα είδη της ψυχοθεραπευτικής άσκησης αποτελούνται από τρία στοιχεία:

- α. Εξοικείωση με τα θεωρητικά μοντέλα
 - β. Ατομικές δεξιότητες και γνώση των τεχνικών
 - γ. Επίγνωση από το θεραπευτή της προσωπικής του εμπειρίας ζωής.
- α. Εξοικείωση με τα θεωρητικά μοντέλα
- Στην ΨΨΑΨ αυτό σημαίνει ότι ο θεραπευτής πρέπει να διαθέτει επαρκή γνώση των διαφόρων θεωριών περί:
 1. Της βρεφικής, παιδικής και εφηβικής ανάπτυξης (ψυχολογικές και ψυχοβιολογικές θεωρίες, ψυχαναλυτική θεωρία, θεωρία δεσμού, θεωρία των αντικειμενοτρόπων σχέσεων, μοντέλα παιδικής ψυχοπαθολογίας)
 2. Της ανάπτυξης της οικογένειας, και
 3. Των τεχνικών της ψυχοδυναμικής ψυχοθεραπείας παιδιού και εφήβου.
 - Στη ΓΣΨ αυτό σημαίνει ότι ο θεραπευτής πρέπει να διαθέτει επαρκή γνώση της θεωρίας της μάθησης, εστιάζοντας στην ανθρώπινη γνωστική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη και λειτουργία καθώς επίσης και να κατανοεί τη σχέση εγκεφάλου-συμπεριφοράς και τη δυναμική των κοινωνικών δικτύων.
 - Στην ψυχοθεραπεία οικογένειας εξοικείωση με τα θεωρητικά μοντέλα σημαίνει ότι ο θεραπευτής πρέπει να διαθέτει επαρκή γνώση της ανάπτυξης και της λειτουργίας της οικογένειας, τόσο της συνηθισμένης όσο και της διαταραγμένης, και του πώς τα συγκεκριμένα αυτά οικογενειακά χαρακτηριστικά μπορούν να επηρεάσουν την ανάπτυξη και την εξέλιξη των παιδιών.

β. Ατομικές δεξιότητες και γνώση των τεχνικών

- Στην ΨΨΑΨ σημαίνει ότι ο θεραπευτής πρέπει να έχει την ικανότητα:
 1. Να αναπτύσσει και να εγκαθιστά μια θεραπευτική σχέση με το παιδί και τον γονέα ή τους γονείς (κηδεμόνες) και να προωθήσει μια θεραπευτική συμμαχία (συμμαχία εργασίας) με εκείνους
 2. Να αναγνωρίζει το γεγονός ότι για να έχει περιεχόμενο και νόημα, η επικοινωνία απαιτεί συναισθηματική επαφή και συμμετοχή (ενσυναίσθηση), χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ο θεραπευτής θα πρέπει να εμπλέκεται συναισθηματικά
 3. Να γνωρίζει τους σκοπούς και τα όρια της θεραπείας, ανάλογα με το εάν αυτή έχει καθοριστεί ως περιπτώσιολογικός χειρισμός, διορθωτική παρέμβαση στο περιβάλλον του ασθενούς, συμβουλευτική, υποστήριξη ή ψυχοθεραπεία και
 4. Να διεξάγει παρατήρηση του νηπίου ή του παιδιού, σε παράλληλο σεμινάριο υπό την εποπτεία κάποιου ειδικευμένου καθοδηγητή σεμιναρίου (προαιρετικά).²
- Στη ΓΣΨ αυτό σημαίνει ότι ο θεραπευτής πρέπει να έχει τη γνώση και την ικανότητα:
 1. Να εγκαθιστά θεραπευτική σχέση με το παιδί και τον γονέα ή τους γονείς του (κηδεμόνες) και τους σημαντικούς άλλους (τους επαγγελματίες από το καθημερινό κοινωνικό περιβάλλον του παιδιού) και να προάγει μια θεραπευτική συμμαχία (συμμαχία εργασίας) με αυτούς
 2. Να αναγνωρίζει το γεγονός ότι για να έχει νόημα η επικοινωνία απαιτείται συναισθηματική επαφή και συμμετοχή (ενσυναίσθηση), χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ο θεραπευτής θα πρέπει να εμπλέκεται συναισθηματικά
 3. Να γνωρίζει τους σκοπούς και τα όρια της θεραπείας και
 4. Να εφαρμόζει στη θεραπεία των διάφορων ψυχιατρικών διαταραχών παιδιών και εφήβων τις ποικίλες τεχνικές που χρησιμοποιεί η ΓΣΨ και τα πρωτόκολλα της.³
- Στην ψυχοθεραπεία οικογένειας ατομικές δεξιότητες και γνώση τεχνικών σημαίνει ότι ο θεραπευτής πρέπει να διαθέτει τις δεξιότητες να

εγκαταστήσει μια θεραπευτική σχέση με όλα τα μέλη της οικογένειας (συχνά δε, και με τους επαγγελματίες από το καθημερινό κοινωνικό περιβάλλον του παιδιού), και να είναι σε θέση να αναγνωρίζει και να αντιμετωπίζει τη λεκτική και μη λεκτική συμβολή κάθε μέλους της οικογένειας.

γ. Επίγνωση από το θεραπευτή της προσωπικής του εμπειρίας ζωής

Το στοιχείο αυτό αναφέρεται στο γεγονός ότι στην ψυχοθεραπευτική εργασία ο χειρισμός από τον θεραπευτή των δικών του συναισθηματικών αντιδράσεων και των εμπειριών του αποτελούν ουσιαστικό μέρος της διαδικασίας. Ο θεραπευτής πρέπει να έχει την ευχέρεια να χρησιμοποιεί τις δικές του συναισθηματικές αντιδράσεις και προσωπικές εμπειρίες προς όφελος του ασθενή του και χωρίς να θέτει σε κίνδυνο το συμφέρον αυτού. Ένα μέρος της εκπαίδευσης στην ψυχοθεραπεία είναι αφιερωμένο στην προσπάθεια να αυξηθεί η επίγνωση των προσωπικών εμπειριών που έχει ο θεραπευτής. Αυτό μπορεί να γίνει με τη μορφή εντατικής ατομικής ψυχοθεραπείας (στην ψυχαναλυτική/ψυχοδυναμική ατομική ψυχοθεραπεία (ΨΨΑΨ) και στη γνωστική/συμπεριφορική ψυχοθεραπεία (ΓΣΨ), ή με ομάδες αυτοεπίγνωσης με γνωστικό/συμπεριφορικό προσανατολισμό (ΓΣΨ), ή με εργασία με την οικογένεια καταγωγής (στην άσκηση οικογενειακής ψυχοθεραπείας).

Έκταση της άσκησης

Η διάρκεια της εκπαίδευσης είναι τρία με τέσσερα χρόνια, ανάλογα με τις προδιαγραφές της κάθε χώρας.

Η ελάχιστη διάρκεια εκπαίδευσης στα θεωρητικά μοντέλα θα πρέπει να είναι οι 400 ώρες (100 ώρες θεωρητικά και 300 ώρες συγκεκριμένη ψυχοθεραπευτική άσκηση).

Η έκταση της εκπαίδευσης στις ατομικές δεξιότητες και στη γνώση των τεχνικών πρέπει να φτάνει συνολικά τις 200–300 ώρες, ανάλογα με το είδος της ψυχοθεραπείας που εφαρμόζεται. Κατά τη διάρκεια των θεωρητικών μαθημάτων ο ασκούμενος θα πρέπει να κάνει πρακτική εξάσκηση και στα τρία είδη ψυχοθεραπείας (ψυχοδυναμική, γνωστική–συμπεριφορική, οικογένεια). Η ψυχοθεραπευτική αυτή εργασία πρέπει να υπόκειται σε σταθερή εποπτεία

σύμφωνα με τις γενικές αρχές της κάθε ψυχοθεραπευτικής τεχνικής (ατομική και ομαδική εποπτεία σε εβδομαδιαία ή δεκαπενθήμερη βάση).

Κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης εκπαίδευσης στην ψυχοθεραπεία, ο ασκούμενος οφείλει να ολοκληρώνει:

– Στην ΨΨΑΨ:

α. Μία τουλάχιστον περίπτωση παιδιού προσχολικής ηλικίας, μία παιδιού στη λανθάνουσα περίοδο και μία εφήβου.

β. Συμβουλευτική των γονέων.

γ. Συμβούλιο με το προσωπικό της διεπιστημονικής ψυχοθεραπευτικής ομάδας.

– Στη ΓΣΨ: τέσσερις περιπτώσεις – μία με ένα νήπιο, μία με ένα παιδί, μία με έναν έφηβο και μία διαμεσολαβητική θεραπεία με το γονιό ή με σημαντικούς άλλους.

– Στην οικογενειακή θεραπεία, έξι περιπτώσεις.

Επίπεδο επάρκειας

Οι ασκούμενοι πρέπει να αποκτήσουν το 1ο επίπεδο επάρκειας στις βασικές θεωρητικές γνώσεις και το 2ο επίπεδο επάρκειας στις βασικές θεραπευτικές δεξιότητες. Ορισμένοι εκπαιδευόμενοι προχωρούν και στο 3ο επίπεδο επάρκειας (προαιρετικό). Το 3ο επίπεδο επάρκειας περιλαμβάνει:

– Διευρυμένα μαθήματα θεωρητικών και κλινικών σεμιναρίων – αφορά και τους 3 θεραπευτικούς κλάδους

– Παρατήρηση μωρών και μικρών παιδιών στην ψυχοδυναμική ατομική ψυχοθεραπεία – αφορά την ΨΨΑΨ

– Κλινική εργασία υπό εποπτεία (ατομική και ομαδική) – αφορά και τους 3 θεραπευτικούς κλάδους

– Εμπειριστατωμένη επίγνωση των προσωπικών εμπειριών του θεραπευτή – αφορά και τους 3 θεραπευτικούς κλάδους

– Προσωπική ψυχανάλυση – αφορά την ΨΨΑΨ

– ή ψυχαναλυτική ψυχοθεραπεία – αφορά την ΨΨΑΨ και τη ΓΣΨ

– Εντατική εργασία με την οικογένεια καταγωγής – αφορά την οικογενειακή ψυχοθεραπεία.

Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι τα παραπάνω κριτήρια είναι ενδεικτικά των όσων προτείνει η επιτροπή. Σε γενικές γραμμές, οι εκπαιδευόμενοι

απαιτείται να κατέχουν τη βασική επάρκεια, τις θεωρητικές γνώσεις και τις βασικές θεραπευτικές δεξιότητες ανάλογα με τα ισχύοντα στην κάθε ευρωπαϊκή χώρα.⁴

Αξιολόγηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας

Το πρόγραμμα ψυχοθεραπείας που προσφέρεται στο εκπαιδευτικό κέντρο θα πρέπει να συνοδεύεται από εκτενή βιβλιογραφία και η όλη διαδικασία θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από πλήρη διαφάνεια. Αξιολόγηση των εκπαιδευομένων θα πρέπει να γίνεται στην αρχή της εκπαιδευτικής διαδικασίας, στο μέσον και στο τέλος, σύμφωνα με τους κανονισμούς της χώρας. Οι εκπαιδευόμενοι και οι επόπτες πρέπει να έχουν προσόντα και εμπειρία στο είδος ψυχοθεραπείας με το οποίο ασχολούνται.

Συγκεκριμένα ζητήματα στην άσκηση των παιδοψυχιάτρων στην ψυχοθεραπεία

Η κατάσταση που επικρατεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση αναφορικά με την ψυχοθεραπεία διαφέρει από χώρα σε χώρα, και ως εκ τούτου οι εκπαιδευτικοί πόροι και οι δυνατότητες ποικίλουν αναλόγως. Στην ειδίκευση ΠΨΨΕ, ο χρόνος που αφιερώνεται στην ψυχοθεραπεία ενδέχεται να είναι περιορισμένος. Εντούτοις και η στάση των εκπαιδευομένων προς την ψυχοθεραπεία ποικίλει και ενδέχεται ορισμένοι να μην εμφανίζουν ενδιαφέρον προς αυτήν. Οι εκπαιδευτές των προγραμμάτων ειδικότητας ΠΨΨΠ θα πρέπει να έχουν υπόψη τους αυτά τα θέματα και τα προβλήματα που συνδέονται με την άσκηση ψυχοθεραπείας.

Ευχαριστούμε τον καθηγητή Α. Rothenberger για τις παρατηρήσεις του.

Psychotherapy training in specialist child and adolescent psychiatry

J. Tsiantis,¹ J. Piha,² D. Deboutte³

¹Professor of Child Psychiatry, President of the European Union Medical Specialist, Child and Adolescent Psychiatry Section,

²Professor of Child Psychiatry, University of Turku Finland

³Professor of Child Psychiatry, Director of the Department of Child and Adolescent Psychiatry Antweys Belgium

Psychiatriki 2008, 19:248–253

This paper presents the guidelines for psychotherapy training as part of specialist child and adolescent psychiatry training, as approved by the Section of Child and Adolescent Psychiatry and Psychotherapy (CAPP) of the European Union of Medical Specialties (UEMS). The goal of psychotherapy training as part of specialist CAPP training is to raise the trainees' awareness as regards the requirements in force in each EU country, for one or all the main psychotherapeutic modes. That is: psychoanalytic/psychodynamic individual psychotherapy, cognitive behavioral psychotherapy, or family psychotherapy. Psychotherapy training consists of three elements described in detail for each psychotherapeutic mode: (a) familiarity with theoretical models, (b) personal skills and knowledge of techniques, and (c) awareness of own life experience. The guidelines also include the following: (a) The volume of training for each mode, while stressing the need for individual and group supervision of the trainees by a qualified child and adolescent therapist, (b) The competence level and what is included in each psychotherapeutic mode, (c) The evaluation of the training process. It should be noted that the situation in the field of psychotherapy training, as well as the educational resources and potential, vary from one European country to another.

Key words: Training in psychotherapy, child-adolescent psychiatry, trainees.

Βιβλιογραφία

1. www.uems.net
2. Lanyado M, Horne A. *The Handbook of Child and Adolescent Psychotherapy: Psychoanalytic Approaches*. Routledge. London
3. Friedberg R, McClure J. *Clinical practice of cognitive therapy with children and adolescents*. ISBN 1-57230-723-4, The Guilford Press, New York, 2002
4. The CanMEDS Physician Competency Framework. The Royal College of Physicians and Surgeons of Canada, Ottawa, Canada, 2005

Αλληλογραφία: Ι. Τσιάντης, Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας Παιδιού και Εφήβου (ΕΨΥΠΕ), Αγ. Ιωάννου Θεολόγου 19, 155 61 Χολαργός
e-mail: itsianti@med.uoa.gr
Τηλ./Fax: 210-65 22 396